

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Марина Костянтинівна Смуґлякова,
старший викладач кафедри сучасних мов
Національного університету кораблебудування
імені С. О. Макарова,
м. Миколаїв, Україна

УДК 159.922:37.013.74

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЕТАПИ ДІАГНОСТИКИ ВИКЛЮЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ КАНАДСЬКОЇ ПРОВІНЦІЇ ОНТАРІО

Автор статті представляє аналіз основних принципів і етапів діагностики виключних здібностей людини в сучасній системі освіти провінції Онтаріо (Канада) і визначає деякі ефективні шляхи використання цього досвіду в системі середньої освіти України.

Ключевые слова: одаренные, исключительные способности, Онтаріо, диагностика, номинация, тестирование.

The paper presents the analysis of the main principles and stages in the process of identification of the person's exceptional abilities in the modern educational system in the province of Ontario (Canada) and determines some effective ways to use their expertise in the system of secondary education in Ukraine.

Key words: gifted, exceptional abilities, Ontario, identification, nomination, testing.

Сучасний рівень економічного та суспільного розвитку нашої країни вимагає від фахівців будь-якої сфери діяльності високого професійного рівня і, таким чином, вказує на необхідність своєчасного пошуку та розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості. Необхідність ранньої діагностики виключних здібностей підтверджується дослідженнями, згідно з якими обдарованість може ослабнути та залишити свій зовнішній прояв у середовищі, якщо воно не відповідає освітнім можливостям та потребам обдарованої особистості. Таким чином, можна пояснити зростаючий інтерес вітчизняної науки до вивчення практичного досвіду вирішення цієї проблеми фахівцями інших країн.

Мета нашої статті полягає у тому, щоб дослідити і визначити основні принципи та етапи діагностики виключних здібностей особистості у загальноосвітніх навчальних закладах канадської провінції Онтаріо щодо можливості подальшого практичного використання цього досвіду у сучасній системі освіти нашої країни.

Аналіз психолого-педагогічних праць вітчизняних науковців свідчить про те, що проблемам пошуку обдарованості надається належна увага. Зокрема увага приділяється таким його аспектам, як визначення сутності обдарованості (Н. Кузьміна, В. Моляко) та методам її діагностики (І. Карабаєва, В. Тименко). Вивченню проблем обдарованих в інших країнах присвячено праці багатьох учених нашої країни (П. Тадеєва, О. Бобірь, Е. Аксьонової) і закордонних педагогів та психологів (Дж. Рензулі, Б. Парке, Р. Ганьє, С. Толана).

Одним із головних сучасних принципів пошуку виключних здібностей в школах Онтаріо є впровадження **комплексного** підходу, що виявляється у:

- використанні багатьох джерел інформації про здібності та інтереси кожного учня;
- різноманітні види зібраної інформації;
- періодичному повторенні процедури діагностики обдарованості [2].

Необхідно зазначити, що у шкільних закладах цієї провінції широко розповсюдженим є **лонгітюдний**

метод. Він передбачає безперервне спостереження за успіхами учня упродовж періоду навчання з урахуванням результатів попереднього тестування та відбору. За умови, якщо значних зрушень у плані здобутків чи зростання зацікавленості не помітно, дитину можуть перевести до іншого класу, що буде більшою мірою відповідати її потребам і здібностям.

Завдяки такому підходу розробка ефективної системи виявлення обдарованості набуває **емпіричний** характер, охоплює широке коло дітей та заснована на принципі «турнікету» (Дж. Рензуллі), тобто безперервного спостереження за успіхами та досягненнями дітей [3].

При виявленні обдарованих учнів у школах провінції Онтаріо важливу увагу приділяють використанню таких стандартизованих методів, як:

- вимірювання інтелекту за допомогою тестів The Wechsler Intelligence Scale for Children, Fourth Edition (WISC-IV) або The Stanford-Binet Intelligence Scale, Fifth Edition;

- пошук виключних здібностей особистості на основі опитувальника The Renzulli-Hartman Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students;

- оцінювання досягнень учня за результатами таких тестів, як The Canadian Cognitive Abilities Test, The Canadian Test of Basic Skills, The Test of Mathematical Abilities for Gifted Students та інші.

Початкове тестування проводиться серед 8–9-літніх учнів 3-х класів усіх загальноосвітніх навчальних закладів провінції Онтаріо. Вважається, що рівень знань та вмінь дітей цієї вікової категорії є оптимальним для точного виявлення обдарованості та створення особливих умов для її розвитку. Окрім того, більшість дитячих психологів Канади стверджують, що результати IQ-тестування дітей старших 6-ти років залишаються незмінними упродовж подальшого життя, а тестування дітей молодшого віку з метою визначення їхньої обдарованості не є об'єктивно точними і можуть значно відрізнятись від результатів, отриманих у старшому віці. Тому у більшості державних програм для обдарованих дітей не використовують результати тестів, що були отримані у ранньому дитинстві та наполягають на проведенні повторного тестування у відповідному віці [4].

Однією з важливих особливостей системи шкільної освіти цієї провінції також є проведення **обов'язкового щорічного тестування** всіх учнів 4–12-х класів національних загальноосвітніх навчальних закладів з метою ідентифікації їх виключних здібностей. Таке періодичне повторення процедури діагностики протягом усього часу навчання дитини, а також спостереження за її успіхами канадські вчені пояснюють можливістю подальшого розвитку обдарованості та допущення помилок у попередніх обстеженнях.

Стандартна процедура діагностики виключних здібностей учнів більшості шкіл цієї провінції складається з таких етапів, як **номінація, групове та індивідуальне тестування** [5].

Перший етап – **номінація** – проходить у вересні кожного року. Згідно з дослідженнями Дж. Рензуллі,

метою даного етапу є «не виявлення дітей з виключними здібностями серед загальної маси учнів, а, що більш важливо, виключення можливості необ'єктивно низького оцінювання потенційно обдарованих дітей» [6]. Результати цього етапу спираються на показники скринінгу, що проводиться вчителем у кожному класі протягом попереднього року навчання, а також даних письмового анкетування батьків, однокласників, членів ради школи, жителів району та самих учнів.

Найбільш розповсюдженим видом тестування, що використовується вчителем у процесі проведення скринінгу досягнень учня, є опитувальник обдарованості Рензуллі–Хартмана (The Renzulli-Hartman Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students), у якому відображено творчі здібності, інтереси, мотивацію та відношення учня до навчання.

Дж. Рензуллі виділяє види номінації, що широко використовуються у системі пошуку виключних здібностей дітей у навчальних закладах провінції. У сукупності вони дають найбільш повну характеристику обдарованості та творчих здібностей учня. Серед них:

- номінація на основі **спеціального тестування**, спрямованого на ідентифікацію проявлення креативності, що доступно зовнішньому спостереженню;

- номінація **вчителя**, що надає можливість виявлення виключних творчих здібностей, що важко визначити у процесі традиційного тестування. Упродовж процесу навчання та проведення позакласних заходів, під час виконання дитиною різного роду індивідуальних та групових завдань, учитель, перебуваючи у постійному тісному контакті з дитиною, як ніхто інший, має визначити ті відповіді та реакції дитини, що найбільш чітко характеризують наявність у неї обдарованості або таланту, а також помітити її творчі інтереси та схильності. Таким чином, даний вид номінації спрямовано на оцінювання не «виявленої» обдарованості, що діагностується за допомогою спеціалізованих тестів, а пограничних випадків її прояву, або «потенційної обдарованості», яку важко або зовсім неможливо оцінити у рамках тесту;

- **альтернативні** шляхи номінації обдарованості являють собою характеристику творчих здібностей на основі інформації, отриманої від батьків, однокласників, самої дитини, оцінювання конкретних продуктів її творчої діяльності (малюнків, віршів, виробів), а також з урахуванням результатів участі дитини у конкурсах та прослуховуваннях. На відміну від попередніх двох видів, не є автоматичними, оскільки затверджуються радою кожного навчального закладу і, відповідно, можуть мати певні особливості у різних школах провінції;

- **спеціальні** номінації охоплюють вивчення інформації про учня, отриманої від учителів тих шкільних закладів, де дитина проходила навчання раніше. Дж. Рензуллі називає даний вид номінації «першим запобіжним клапаном», тому що він дозволяє діагностувати творчі здібності учня, який з певних необ'єктивних причин (конфлікт із вчителем, особисті чи сімейні проблеми) не був номінований іншими можливими шляхами;

▪ номінація **батьків**, які є важливими союзниками і помічниками у процесі ранньої діагностики обдарованих дітей. Батьки отримують від шкільного комітету повідомлення, а також беруть участь у зборах, де надається більш детальна інформація щодо процедури і етапів діагностики, політики проведення тестування та змісту існуючих програм навчання. Також батьки за допомогою опитувальників надають інформацію про інтереси своєї дитини та її особисті потреби у навчанні в комітет школи (The School Gifted Identification Management Committee), що відповідає за організацію та проведення процедури діагностики обдарованості у цьому навчальному закладі;

▪ номінація на основі **оцінки діяльності** учня, що є результатом динамічної взаємодії учня та вчителя. На думку Дж. Рензулі, ця номінація є «другим запобіжним клапаном», що дозволяє не загубити учня, якого не було обрано за попередніми видами номінації, але який у процесі навчання в школі та за її межами виявляє підвищену зацікавленість до певної теми або області знань. Відомо, що інтереси учня не завжди легко побачити, вони не завжди пов'язані зі шкільною діяльністю та у багатьох випадках проявляються виключно за її межами. Дана номінація не означає автоматичний перехід учня до програми для обдарованих дітей, проте може слугувати підставою для розгляду можливості участі цього учня в певних індивідуальних або групових видах робіт, що відповідають його пізнавальним інтересам.

На другому етапі (жовтень–листопад) **групового** скринінгу учні складають такі тести як:

- The Canadian Test of Basic Skills, що спрямовано на визначення рівня розвитку базових навичок читання (розуміння прочитаного та словниковий запас) та математики (загальне уявлення, обчислення, розв'язання задач);
- The Canadian Cognitive Abilities Test (обов'язковий для всіх учнів 4-х та 6-х класів загальноосвітніх навчальних закладів Канади), що дозволяє оцінити навички роботи учня з трьома типами символів: слово, число і форма.

Ці види стандартизованого тестування допомагають діагностувати виключні здібності особистості, визначити головні напрями щодо їх подальшого розвитку, а також дозволяють відслідковувати успіхи учня впродовж періоду навчання.

Окрім того, важливе значення у процесі пошуку обдарованих дітей мають результати обов'язкового загальнонаціонального тестування учнів 3-х, 6-х, 9-х і 10-х класів усіх навчальних закладів з математики, мови та читання, що проводяться відділом якості та звітності (The Education Quality and Accountability Office) Міністерства освіти провінції у травні кожного року.

Необхідно зазначити, що на думку багатьох канадських учених тестування першого та другого етапів є суб'єктивним і лише підтверджує необхідність отримання подальшої оцінки фахівця.

Тому **індивідуальне** тестування третього етапу (січень–березень) здійснюється професійним психологом з урахуванням результатів тесту The Wechsler Intelligence Scale for Children, Fourth Edition (WISC-IV) або The Stanford-Binet Intelligence Scale, Fifth Edition з метою визначення рівня інтелектуального потенціалу та навичок логічного мислення учня.

На нашу думку, цікавим є також вивчення досвіду використання результатів тестування та підрахування балів щодо трьох етапів діагностики обдарованості, що мають особливості у різних шкільних закладах провінції. Наприклад, урахування результатів діагностичного тестування, що надає можливість навчання згідно зі спеціалізованими програмами у загальноосвітньому навчальному закладі The Durham District School Board провінції Онтаріо, відбувається за наступною шкалою оцінювання (див. табл. 1).

Таким чином, серед основних принципів діагностики обдарованої особистості у системі загальної освіти цієї провінції можна виділити: комплексний підхід, лонгітюдність та емпіричний характер процесу пошуку, що базується на використанні стандартизованих методів вимірювання інтелекту, виключних здібностей та творчих досягнень особистості з залученням учителів, батьків, професійних психологів та фахівців у цій галузі.

Аналіз наукової літератури та практики канадських фахівців, учителів та психологів у сфері діагностики та навчання дітей з виключними здібностями надає нам можливість зробити висновок про те, що накопичений практичний досвід загальноосвітніх закладів провінції Онтаріо може містити значний інтерес для впровадження у національній системі освіти нашої країни і подальшого дослідження цієї проблеми вітчизняними фахівцями.

Таблиця 1

Урахування результатів діагностичного тестування

Етап	Час проведення	Вид тестування	Кількість балів
Перший етап	Вересень	The Renzulli-Hartman Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students	0–3
Другий етап	Жовтень–листопад	The Canadian Test of Basic Skills	0–12
		The Canadian Cognitive Abilities Test	0–18
Загальна сума балів першого та другого етапів			22 із 33 можливих Балів
Третій етап	Січень–березень	The Wechsler Intelligence Scale for Children	98 % або вище

Використані літературні джерела

1. *Смуглякова М. К.* Особливості навчання обдарованих дітей у сучасній системі загальної освіти канадської провінції Онтаріо // Освіта та розвиток обдарованої особистості: фаховий науково-методичний журнал. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. – № 6/11. – С. 84–87.

2. Ottawa-Carleton District School Board: Review of Programs/Services for Gifted Students. – Feb/2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.abontario.ca/pdf/ocdsb_gifted_review/Gifted.pdf

3. *Аксьонова Е. А.* Інноваційні підходи до навчання обдарованих дітей за кордоном. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://refs.co.ua/65133->

Innovacionnyye_podhody_k_obucheniyu_odarenykh_deteiy_za_rubezhom.html

4. *К. Scrimshaw.* Testing Your Gifted Child: the Pros and Cons. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://suite101.com/a/testing-your-gifted-child-the-pros-and-cons-a341545>

5. The Durham District School Board Review of Programs/Services: Gifted Students. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ddsb.durham.edu.on.ca/parent/gifted.htm#question2>

6. *J. S. Renzulli.* A Practical System for Identifying Gifted and Talented Students. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gifted.uconn.edu/sem/semart04.html>

